צז: אלמנה ניזונת פרק אחד עשר כתובות

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פי"ח מהל' אישות הל' כה טוש"ע אה"ע סימן צג סעיף ג:

כג ב מיי' פי"ז שם הל' יח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קג סעיף א:

כד ג מיי' פי"ח שם הל' כ סמג שם טוש"ע אה"ע סי' צג סעיף כה:

כה ד מיי' פי"ז שם הל' יג סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קג סעי' ג:

כו ה מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' יג סמג עשין נו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ורבנן סברי אמרי מקצת כסף ככל כסף. ע"ב פי' חולין דף פט. תוד"ה ור"י סבר וכו' ובמנחות יא: ד"ה ר"י וכו' ובכורות נ. ד"ה ר"י וכו':

תוספות רי"ד

להמתין אלא מן האירוסין מ"ט עולא אמר משום חינא פי' כדי שיהא לה כתובתה מצוי' אולי תמצא חן בעיני האנשים ותנשא בה ר"י אמר אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. מ"ב א"ב גרושה לעולא דאמר משום חינא גרושה נמי צריכה חן ולר"י דאמר אין אדם רוצה כו' אגרושה אינו חושש בבזיונה הלכך אינה מוכרת אלא בב"ד א) ועולא מדקדק ומוקי לה כר"ש: ת"ש כשם שמוכרת שלא בב"ד כך יורשיה יורשי כתובתה מוכרים שלא בב"ד בשלמא למ"ד אין אדם רוצה כו' כי היכי דאיהי לא ניחא לה שתתבזה יורשי' נמי לא ניחא ליה דליבזו אלא לעולא דאמר משום חינא יורשי' מאי חן איכא תרגמה עולא כגון שירשתה בתה או אחותה: ואלה הם שינויא דחיקא ואשינויא דחיקא לא סמכי' דסתם קתני יורשי' יורשי כתובתה ומשמע אפילו זכרים גם מה שהעמיד האי דתנן וגרושה לא תמכור אלא בב"ד דהוא ר"ש שינויא דחיקא הוא דסתמא דמתני' רבנן הוא מדתני רישא וחכ"א מוכרת היא אפילו ד' וה' פעמים ומוכרת למזונות שלא בב"ד והדר תני וגרושה לא תמכור אלא בב"ד השתא איכא לדיוקא האי דאמרו חכמים שלא בב"ד אהיכא קאי אי אמוכרת למזונות פשיטא ודאי דמוכרת למזונות שלא בב"ד מוכרת וליכא מאן דפליג בהא והו"ל למימר מוכרת למזונות סתם והוה קמ"ל דאע"ג דמכרה ד' וה' פעמים לכתובתה לא אבדה מזונותי' אלא אכתי מוכרת למזונות [ואלא] שלא בב"ד אכלה קאי דמוכרת אפילו ד' וה' פעמים לכתובתה ואח"כ מוכרת למזונות וכלהו מוכרת שלא בב"ד ופליג עם ר"ש בתרתי (דהא) [והוא] ת"ק דפליג עם ר"ש ברישא והדר הני וגרושה ל"ת אלא בב"ד ומודים חכמים בגרושה שלא תמכור אלא בב"ד משום דטעמא הויא שלא תתבזה וגרושה תתבזה ותתבזה הכי משמע פשטא דמתני' ומאי דמוקי לה כר"ש שינויא הוא ואשינויא לא סמכי' ומ"ה הל' כר"י ולא כעולא. ב) אר"י אמר רב"י א"ש כ"מ שאמרו מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותי' וה"מ בחיי בעלה משום דמעכבה מלנשא אבל לאחר מיתתו שהיא ראוי' להנשא תביא ראי' ותטול ומספיקא לא (תנשא ונטו) [תיטול דגטן] דידה מפקא מחזקתה ואין מוציאין ממון מחזקתו בספק:

אלא מן האירוסין מאי טעמא אמר עולא [א]משום חינא ר' יוחנן אמר [ב]לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין מאי בינייהו איכא בינייהו גרושה למאן דאמר משום חינא גרושה נמי בעיא חן למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין גרושה לא איכפת ליה תנן וגרושה לא תמכור אלא בבית דין בשלמא למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין גרושה לא איכפת ליה אלא למאן דאמר משום חינא גרושה נמי בעיא חן הא מני ר' שמעון היא אי רבי שמעון הא תנא ליה רישא מן האירוסין לא תמכור כו' מהו דתימא אלמנה מן האירוסין הוא דלא נפיש חן דידה אבל גרושה דנפיש חן דידה אימא תיבעי חן הא נמי תנינא כל שאין לה מזונות לאתויי מאי לאו לאתויי גרושה לא לאתויי מגורשת ואינה מגורשת כדרבי זירא [ג]דאמר ר' זירא [א]כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת [ד]בעל חייב במזונותי' ת"ש כשם שמוכרת שלא בב"ד כך יורשיה יורשי כתובתה מוכרים שלא בבית דין בשלמא למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין כי היכי דאיהי לא ניחא ליה דתתבזי יורשיה נמי לא ניחא ליה דליבזו אלא למאן דאמר משום חינא יורשיה מאי חן איכא תרגמה עולא כגון שירשתה בתה או אחותה: **מתני'** מכרה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה נתנה כתובתה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין וחכ"א [ב]מוכרת היא אפי' ארבעה וחמשה פעמים [ה][ג]ומוכרת למזונות שלא בבית דין וכותבת למזונות מכרתי [ד]וגרושה לא תמכור אלא בבית דין: **גמ'** מתניתין מני ר"ש היא דתניא [ו]מכרה כתובתה משכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות [ז](דברי ר"מ) ר"ש אומר אע"פ שלא מכרה ולא משכנה כתובתה אלא מחציתה אבדה מזונותיה [ח]למימרא דרבי שמעון סבר דלא אמרי' מקצת כסף ככל כסף [א] ורבנן סברי אמרי' מקצת כסף ככל כסף הא איפכא שמעינן להו [ט]דתניא [ו]והוא אשה בבתוליה [ה]פרט לבוגרת שכלו בתוליה דברי ר"מ ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת התם בקראי פליגי ר' מאיר סבר בתולה אפי' מקצת בתולים בתוליה עד דאיכא כולהו בתולים בבתוליה בכדרכה אין שלא כדרכה לא ר' אלעזר ור' שמעון סברי בתולה שלמה משמע בתוליה אפילו מקצת בתולים בבתוליה

אלמנה מן האירוסין הוא דלא נפיש חן דידה אבל גרושה כו'. פירש רבינו חננאל גרושה נפיש חן דידה דיש לה תוספת והואיל ויש לה לגבות כל כך אימא שתמכור שלא בבית דין ה"נ יש לפרש שהיא צריכה חן יותר לינשא שהיא בזויה יותר מן האלמנה:

לאתויי מגורשת ואינה מגורשת. פירש הקונטרס דאגב אורחיה קמ"ל דמגורשת ואינה מגורשת אינה גובה מזונות מן היתומים וזו היא מילתא דפשיטא דמספק שמא מגורשת גמורה היתה לא תוציא מזונות מן היתומין הילכך נראה כפירוש רבינו חננאל לאתויי מגורשת ואינה מגורשת הא דתנן כל שאין לה מזונות לא תמכור הא יש לה מזונות תמכור שלא בב"ד ואי זו היא זו אלמנה מן הנשואין ומרבה מגורשת ואינה מגורשת ואין לתמוה מאי קמ"ל אם מוכרת שלא בבית דין דמאי למימר דעיקרא דמילתא לאשמועינן דבת מזונות היא אי נמי מליתו למימר דאף המכירה שלא בב"ד קמ"ל דאע"ג דלא מדינא היא ניזונת אלא משום דאגידא ביה ס"ד דלא תקנו לה רבנן למכור שלא בב"ד דסגי לה אי אית לה אפי' בב"ד:

מכרה כתובתה. נראה לי לפרש דהיינו מנה ומאתים והשתא אתי שפיר דקאמר לא תמכור השאר אלא בב"ד דהיינו תוספת:

מתניתין מני רבי שמעון היא דתניא כו'. וא"ת ממתניתין נמי תפשוט דאתיא כרבי שמעון מדקתני לא תמכור את השאר אלא בבית דין דהיינו כר"ש דאמר כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בבית דין וי"ל דחכמים נמי כרבי שמעון סבירא להו בהא דאמר כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד ואי מדקתני מוכרת אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומוכרת למזונות שלא בב"ד משמע משום דאכתי לא הפסידה מזונות הוא דמוכרת כמונתה שלא בב"ד:

בבתוליה בכדרכה אין שלא כדרכה לא. דליכא למימר עד שיהו כולן קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה דאם כן לישתוק קרא מיניה וממילא הוה ממעטינן בעולה שלא כדרכה מיו"ד של בתוליה כמו בוגרת אבל מבתולה בלא יו"ד לא אפשר לומר דהוה ממעטינן ליה דהא בקנס של נערה כתיב בתולה ואפי' הכי יש לה קנס כדאיתא בפרק קמא דקדושין (דף י.) מודה רבי דלענין קנס דכולהו משלמי וכן גבי נערה המאורסה דכתיב בתולה אמרינן התם דכולהו בסקילה ואפילו רבי לא פליג אלא משום דכתיב לבדו ומיהו קשה לי אימא בבתוליה אתא לרבות בוגרת ולא בעולה שלא כדרכה ונראה לי דמשמע ליה טפי לאוקמיה בבעולה שלא כדרכה משום דמשמע בבתוליה במקום בתולים כלומר במקום בתולים בעינן שתהא בתולה: **בתולה** שלמה משמע. קשה לרבי אמאי איצטריך למכתב גבי קנס נערה למעוטי בוגרת תיפוק ליה מבתולה שלמה משמע ואפילו אם תמצא לומר הוה בתולה איצטריך לכדדרשינן ליה נאלו נערות (לעיל דף כט:) אכתי קשה מהא דאמר בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) אין בתולה אלא נערה וכן הוא אומר והנערה טובת מראה מאד בתולה ולהכי תנא אמאי איצטריך למכתב בתולה נערה בכל מקום כיון דכתב בתולה ידעינן שהיא נערה ועוד קשה מהא דאמר גבי נערה המאורסה באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה כולן בסקילה ואמאי והא כתיב בתולה דמשמע שלמה למעט שלא כדרכה ואפילו רבי לא פליג מהאי טעמא דבתולה שלמה משמע ואמרינן נמי בקידושין (דף י.) מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ואמאי והא כתיב ביה בתולה ושמא י"ל התם משום דדרשינן (שם ט:) בעולת בעל בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ואין אחר עושה אותה בעולה שלא כדרכה:

שיהו

אלא מן האירוסין מאי טעמא. לא אטרחוה רבנן [לבא] לבית דין ככל שאר מוליאי שטר חוב: **משום חינא.** שיהו בעליהן לחן בעיניהן ולא ימנעו הנשים מלינשא לאנשים: **גרושה נמי בעיא חן.** תקנתא דמשום חינא שהרי תקנת חכמים היא ולא מאהבת האיש הלכך מה לי אהובה מה לי שנואה: **ר"ש היא.** דלית ליה חינא דגבי אלמנה מן האירוסין נמי משום דלכתובה קא מזבנה אמר לא תמכור אלא בב"ד: **דלא נפיש חן דידה.** שלא היתה לה חיבת ביאה ולא ירע בעיני הנשים אם הוטרחה זו: **אימא תבעי חן.** ואפי' לרבי שמעון: **הא נמי תנינא.** בסיפא דמילתיה דרבי שמעון: **לאו לאתויי גרושה.** מן הנשואין דאי מן האירוסין הא אשמעינן אלמנה וכ"ש גרושה: **מגורשת ואינה מגורשת.** ומן האירוסין ולא לאשמעינן דלא תמכור לכתובתה אלא בב"ד דהא [י]מאלמנה שמעינן לה אלא אגב אורחיה אשמעינן דמגורשת ואינה מגורשת כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לה ספק קרוב לו כרה"ר אין לה מזונות מן היתומים אם מת: **כדרבי זירא.** דאמר בעלה חייב במזונותיה בחייו [ולאשמעינן מתני' דדוקא בחייו] משום דמעוכבת בשבילו להנשא אבל לאחר מיתה לא דדלמא גרושין הוו ואין לה מזונות דמספיקא לא מפקי' ממונא: **יורשיה יורשי כתובתה** גרסינן ולא גרסינן ויורשי: **מאי חן איכא.** הרי הנטרחים לבית דין אנשים הן: **שירשתה בתה או אחותה.** דמשום דידה בעינן תקנתא שלא תמשך מלהנשא: **מתני' לא תמכור את השאר כו'.** ר"ש קאמר לה דאמר אין מוכרת שלא בב"ד אלא למזונות וזו מכיון שגבתה מקצתה אין לה מזונות והכי מוקי לה בגמרא כרבי שמעון: **וחכמים אומרים מוכרת היא.** לכתובתה אפילו לפרקים ואף על פי כן מוכרת בינתיים למזונות שלא בב"ד: **וכותבת.** בשטר המכירה: **למזונות מכרתי.** משום עלה טובה כדאמר לעיל[כ]: **וגרושה לא תמכור.** לכתובתה: **אלא בב"ד.** למ"ד טעמא משום אינו רוצה שתתבזה כו'[ל] הא לא איכפת ליה ודברי הכל היא ולמאן דאוקי טעמא משום חינא[מ] הא ר"ש היא: **גמ' מתני' מני.** ת"ק דמתני': **מכרה כתובתה.** כולה אין לה מזונות דברי ר"מ אבל מכרה מקצתה יש לה מזונות: **לא אמרינן מקצת כסף.** מוהר הבתולות שיש לה עדיין עליהם הרי הוא ככולו ויתן לה מזונות: **פרט לבוגרת.** ולא אמרינן מקצת בתולים ככל הבתולים: [נ]**בתוליה.** אי הוה כתיב והוא אשה בתולה יקח: **בבתוליה.** במקום בתולים הקפיד הכתוב אבל נבעלה שלא כדרכה והיא נערה כשרה לכה"ג:

בתוליה

מסורת הש"ס

א) [לעיל פד. וש"נ], ב) [לעיל עד: עה. גיטין מו.], ג) גיטין עד. ב"מ יב: ב"ב מו:, ד) צ"ל כבעלה, ה) [לעיל נו:], ו) [תוספתא פי"א] [לעיל נד.], ז) [תוספתא ליתא], ח) והשאר לא תמכור אלא בב"ד למימרא כו' כצ"ל. רש"ל, ט) יבמות נט., י) מאלמנה מן האירוסין שמעינן לה כו' כצ"ל. מהרש"א, כ) [ע"ש], ל) [גירס' הערוך], מ) [שם], נ) [צ"ל בתולה].

תורה אור השלם

ו. וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח: ויקרא כא יג

מוסף רש"י

משום חינא. שימצאו האנשים חן בעיני הנשים וירבו נישואות להן, שלא תדאגנה להפסיד כתובתן (לעיל פד. וכעי"ז גיטין לה ומס.). **מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה.** דאכתי אגידא ביה (ועפ"ם ב"ב מו:). **עשתה כתובתה אפותיקי לאחר.** קרקע המיוחדת לכתובתה עשתה אפותיקי לבעל חוב שלה (לעיל נד:). **בתולה אפילו מקצת בתולים.** אי הוה כתיב בתולה יקח, מקצת בתולים משמע והואיל מפתרי בוגרת, השתא דכתיב בתוליה מיתפרי בוגרת, דמשמע דבעינן כל בתוליה (יבמות נט.). **בבתוליה.** בי"ת יתירה דמשמע הכי למדרש במקום בתוליה, דהיינו בכדרכה אם נבעלה נפסלה לכ"ג, אבל כנבעלה שלא כדרכה לא, דלמיסר בעולה שלא כדרכה ליכא למימר מהאי קרא ולמידרש עד שיהא כל בתוליה קיימין ואפילו שלא כדרכה, כדדרשינן ליה אליבא דרבי אלעזר, כיון דבתולה ממעט בוגרת כ"ש בעולה שלא כדרכה, הלכך כי אתא למישרי אתא וכדדרשינן (שם). **ר' אלעזר ור' שמעון סברי בתולה שלמה משמע.** אי הוה כתיב בתולה, שלימה משמע ומיתפרא בוגרת, השתא דכתיב בתוליה אפילו מקצת בתולים משמע לרבות בוגרת (שם).

תוספות רי"ד (המשך)

מתני' מכרה כתובתה או מקצתה נתנה לאחר או מקצתה משכנה או מקצתה ל"ת את השאר אלא בב"ד וחכ"א מוכרת היא אפילו ד' וה' פעמים מעט מעט לצורך כתובתה וכיני ביני עד שלא תפרע כל כתובתה מוכרת למזונות שלא אבדה מזונותי' אלא לאחר שתגבה כל כתובתה וכל מכירותי' היא עושה שלא בב"ד וכותבת למזונות מכרתי מה שהיא מוכרת למזונות שלא יטענו עלי' היתומים כי הכל מכרת לכתובתך ונתקבלת כתובתך והלכך תפרש במכירה מה שהיא מוכרת למזונות כי למזונות מכרתי וגרושה ל"ת אלא בב"ד דמודי רבנן בגרושה שאינו חושש בבזיונה הילכך אין לה רשות אלא למכור בב"ד: **גמ'** מתני' מני ר"ש היא דתניא מכרה כתובתה משכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר א"ל מזונות דברי ר"מ ר"ש אומר אע"פ שלא מכרה אלא מקצת לא תמכור מן השאר אלא בב"ד ר"ש סבר ל"א מקצת כסף ככל כסף ור"מ סבר מקצה כסף ככל כסף פי' מקצת כסף של מוהר הבתולות שנשאר לה לגבות (שוה כסף) ככל כסף ויש לה מזונות עד שתגבה הכל ואין הל' כר"ש דאמרינן

א) נראה דחסר כאן וצ"ל וכן תנן לקמן בסמוך דגרושה לא תמכור אלא בב"ד ועולא מדקדק וכו'. ב) נראה דצ"ל א"ר זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל וכ"ה בגיטין ע"ד אבל בב"ב מ"ו הגי' אמר רב ירמיה בר אבא.